

Závěr

Ve své práci jsem se snažila shrnout historii právního vývoje atomového práva v České republice a porovnat českou právní úpravu atomového práva s právní úpravou v jiných evropských státech. Podrobněji jsem se zaměřila na činnost Mezinárodní atomové agentury a organizaci regulačních orgánů, zejména Státního úřadu pro jadernou bezpečnost. V předposlední kapitole jsem se zabývala úpravou občanskoprávní odpovědnosti za jaderné škody v mezinárodních úmluvách i v rámci národních zákonů vybraných států a závěrem jsem shrnula úvahy de lege ferenda k budoucímu vývoji české právní úpravy.

V rámci první kapitoly jsem se zabývala historií právní úpravy atomového práva v České republice, která je datována od druhé poloviny 20. století, kdy byl novelou stavebního zákona přijat první zákon upravující průmyslové využívání jaderné energie. Tento zákon stanovil základní rámec pro činnost Československé komise pro atomovou energii, která vykonávala dozor nad výstavbou jaderných zařízení a vydávala vyhlášky a výnosy, které napomohly k vytvoření základní struktury pro využívání jaderné energie. Na právní úpravu stavebního zákona navázal v roce 1984 zákon o státním dozoru nad bezpečností jaderných zařízení, který již přímo formuloval základní pravomoci ČSKAE při výkonu její působnosti. Činnost ČSKAE byla ukončena v roce 1993, kdy byl založen nový regulační orgán, a to Státní úřad pro jadernou bezpečnost, který navázal na její činnost. Právní úprava v oblasti jaderné energetiky byla završena v roce 1997 přijetím zákona o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření.

Ve druhé kapitole jsem se zabývala právní úpravou atomového práva ve vybraných státech. Tyto státy jsem zvolila zejména proto, že mají významný podíl na celosvětové výrobě jaderné energie. Všechny porovnávané státy (Německo, Francie a Velká Británie) jsou členy Evropské unie a přistoupily a ratifikovaly klíčové úmluvy týkající se jaderné bezpečnosti, mírového využívání jaderné energie a zásadních závazků v oblasti odpovědnosti za jadernou škodu zastřešené MAAE a OECD/NEA.

Ve všech státech byla přijata zákonná úprava týkající se využívání jaderné energie. Velká Británie a Německo mají komplexní zákon upravující atomové právo, Francie oproti tomu přijala speciální zákon týkající se výlučně odpovědnosti za jadernou škodu, nikoli komplexní úpravy atomového práva. Ta je roztříštěna

v obecných zákonech o ochraně životního prostředí. Zákonná úprava je ve všech státech doplněna prováděcími právními předpisy zejména ve formě nařízení. Dohled nad dodržováním pravidel stanovených provozovatelům jaderných zařízení v právních předpisech byl v jednotlivých státech svěřen, buď přímo ministerstvu (Německo) nebo speciálnímu úřadu (Velká Británie a Francie), který je podřízen ministerstvu.

V následující třetí kapitole uvádím souhrn právních předpisů v České republice, které upravují oblast související s využíváním jaderné energie a ionizujícího záření. V této kapitole jsem se zaměřila na mezinárodní právní dokumenty, evropskou právní úpravu a z české právní úpravy jsem se zabývala zejména úpravou obsaženou v atomovém zákoně.

Důležitost mezinárodní úpravy využívání jaderné energie k mírovým účelům vzrostla po druhé světové válce, kdy jednotlivé státy začaly pod patronátem Organizace spojených národů a OECD přijímat různé mezinárodní úmluvy, které by je k takovému chování zavazovaly. Mezi významné úmluvy v oblasti odpovědnosti za jadernou škodu spadají Pařížská úmluva o občanskoprávní odpovědnosti v oblasti jaderné energie z roku 1960 a Vídeňská úmluva o odpovědnosti za jadernou škodu z roku 1963. Z později přijatých úmluv je pro mezinárodní bezpečnost významná Úmluva o jaderné bezpečnosti přijatá v roce 1994 a v oblasti radioaktivních odpadů, Společná úmluva o bezpečnosti při nakládání s vyhořelým jaderným palivem a radioaktivními odpady, která nabyla účinnosti v roce 2001.

Po přistoupení České republiky k Evropské unii v roce 2004, byl český právní řád ovlivněn mnoha evropskými předpisy. Nejdůležitějším právním předpisem je Smlouva o založení Evropského atomového společenství z roku 1957, kterou doplňují četné směrnice a nařízení upravující jednotlivé aspekty využívání jaderné energie. V současné době se připravuje nová směrnice, která by měla založit Společenství pro jadernou bezpečnost, jehož hlavním cílem má být zvýšení bezpečnosti jaderných elektráren prostřednictvím posílené spolupráce národních regulačních orgánů.

V poslední podkapitole se věnuji české právní úpravě atomového práva, která je provedena především v zákoně o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření. Nová právní úprava atomového práva byla na přelomu let 1996 a 1997 přijata zejména z důvodu neodpovídající vnitrostátní právní úpravy mezinárodními závazkům České republiky a překračování působnosti prováděcích právních předpisů. Nový zákon

zakotvil právní úpravu pravomocí a působnosti SÚJB a stanovil státní garanci za jadernou škodu i za bezpečné ukládání radioaktivního odpadu.

Ve čtvrté kapitole jsem se zabývala historií a činností Mezinárodní agentury pro atomovou energii, která byla založena po druhé světové válce v roce 1957. Hlavním důvodem jejího založení byla obava jednotlivých států z dalšího zneužívání jaderné energetiky pro nemírové účely. MAAE dohlíží na bezpečné využívání jaderné energetiky ve spolupráci s národními regulačními orgány jednotlivých států a spoluvytváří právní rámec pro činnosti spojené s využíváním jaderné energie. Je nezbytné, aby v moderní společnosti existovaly dozorující orgány, které zabrání využívání jaderných zdrojů způsobem, jenž neodpovídá zákonům či licenci provozovatele.

Mezinárodní agentura je nezávislou mezivládní organizací přidruženou k Organizaci spojených národů. Obdobnou platformu pro jednotlivé státy nabízí Agentura pro atomovou energii při Organizaci pro ekonomickou spolupráci a rozvoj. Velká většina států však přistoupila k MAAE, která má v současné době 146 členských států. Česká republika přistoupila ke statutu MAAE v roce 1993.

Svůj význam si MAAE dokázala zachovat i přes nelehké období, kdy byla její autorita a důvěryhodnost jaderné energetiky ohrožena. Agentura byla založena zejména proto, aby zajistila dohled nad mírovým využíváním jaderné energie a zabránila dalším hrozbám jaderných zbraní tak, jak tomu bylo v době tzv. Studené války nebo v 60. letech. Tento cíl se snaží naplňovat, a i přes to, že je to velmi těžký úkol, ve svém snažení prozatím obstála. Má otázka v úvodu: Je působení MAAE do budoucna důležité, nebo již svou funkci, pro kterou byla založena, splnila? Odpověď zní, vzhledem k neustálé hrozbě zneužití jaderných zbraní je nutné, aby existoval mezinárodní subjekt (v tomto směru není dostačující existence OECD a její agentury NEA), který bude jednotlivé státy kontrolovat a posilovat záruční mechanismy, aby bylo zneužití jaderných zbraní co nejmenší hrozbou.

V páté kapitole se věnuji činnosti Státního úřadu pro jadernou bezpečnost, který v České republice zajišťuje dozor nad dodržováním využívání jaderné energie a ionizujícího záření v souladu s atomovým zákonem. SÚJB byl založen v roce 1993 a navázal na činnost Československé komise pro atomovou energii. SÚJB byl pověřen zajištěním dozoru nad jadernou bezpečností, kontrolou nad nešířením jaderných zbraní

a do působnosti mu byla dílčími zákony svěřena i oblast dozoru nad dodržováním zákazu chemických a biologických zbraní.

Česká republika je prostřednictvím SÚJB zastoupena v několika mezinárodních asociacích, které zajišťují spolupráci jednotlivých národních regulačních orgánů. SÚJB je členem asociace WENRA a zakládajícím členem Asociace dozorných orgánů zemí provozujících reaktory typu VVER a Síť dozorných orgánů v zemích s malým jaderným programem. Účastní se také pracovních skupin probíhajících v rámci Evropské unie. Primárním cílem většiny asociací a sdružení je posílení jaderné bezpečnosti, jaderného dozoru a sdílení informací.

Tématu odpovědnosti za jadernou škodu, jenž je specifickým druhem objektivní odpovědnosti za škody na životním prostředí, jsem věnovala předposlední kapitolu své práce. Česká republika je v této oblasti vázána Vídeňskou úmluvou o občanskoprávní odpovědnosti za jadernou škodu z roku 1963 a Společným protokolem týkajícím se jednotné aplikace Vídeňské a Pařížské úmluvy z roku 1988. K Vídeňské úmluvě byl přijat protokol v roce 1997, který Česká republika podepsala, ale neratifikovala a doposud byl protokol ratifikován jen pěti státy.

Tento protokol zavádí dvě větší změny, první je navýšení limitu odpovědnosti z původní hodnoty 5 milionů USD na 300 milionů SDR a druhou změnou prodloužení doby, po kterou provozovatel odpovídá za škodu způsobenou jadernou havárií z původních 10 let na 30 let. Česká republika stanovila v roce 1997 limit odpovědnosti za jadernou škodu na 6 mld. Kč. V současné době je však v legislativním procesu návrh na navýšení této částky na hodnotu odpovídající tomuto protokolu. V úvodu jsem si položila otázku, zda česká právní úprava odpovídá mezinárodním závazkům České republiky. Odpověď zní, ano odpovídá a v nejbližší době bude navíc naše zákonná úprava zahrnovat vyšší odpovědnostní limit, který bude odpovídat závazku doplňujícího protokolu z roku 1997, který jsme doposud neratifikovali.

Paralelně s tímto odpovědnostním režimem existuje starší režim v rámci OECD/NEA zakotvený Pařížskou úmluvou o občanskoprávní odpovědnosti v oblasti jaderné energie z roku 1960. Významný je zejména protokol k Pařížské úmluvě z roku 2004, který obdobně jako protokol k Vídeňské úmluvě z roku 1997, navyšuje limit odpovědnosti a prodlužuje období odpovědnosti za jadernou škodu. Také tento protokol

nemá příliš velkou podporu jednotlivých států a doposud k němu přistoupil pouze jeden stát, Švýcarsko.

V rámci podkapitoly srovnání právní úpravy odpovědnosti za jadernou škodu v České republice a v porovnávaných státech (Velká Británie, Francie a Německo), jsem zjišťovala formu právní úpravy, výši odpovědnosti za jaderné škody, případně formu účasti státu a časové období, po které je provozovatel odpovědný za škody způsobené jadernou havárií a za jaké škody je provozovatel odpovědný. Právní úprava v České republice odpovídá vysokým mezinárodním standardům zakotvených ve Velké Británii a Francii. Všechny státy kromě Německa mají omezenou odpovědnost provozovatelů stanovenou na určitou částku, 10 letou prekluzivní dobu pro uplatnění nároku na odškodnění a státní garanci. Všechny tyto státy včetně Německa uznávají odpovědnost za škody způsobené na zdraví, smrt a škody na majetku. Což je také odpověď na mou otázku, jak se liší právní úpravy odpovědnosti za jadernou škodu ve vybraných členských státech Evropské unie. Až na výjimky, uznávají státy podobné požadavky týkající se odpovědnosti za jadernou škodu.

Jen Německo vlivem vlády SPD a Strany zelených v roce 1998 přijalo novelu atomového zákona, kde byly zakotveny zásadní změny, kterými se německá právní úprava vymyká standardním režimům uplatňovaným v jiných státech.

V další podkapitole jsem se zabývala srovnáním výše odpovědnosti za jiné průmyslové havárie v porovnání s jadernou havárií. Zabývala jsem se chemickou a ropnou havárií. Odpovědnost za škody způsobené ropnou havárií je upravena v mezinárodních úmluvách o občanskoprávní odpovědnosti za škodu a o ustavení mezinárodního fondu pro kompenzace škod. Limit odpovědnosti provozovatelů ropných tankerů je stanoven na minimální částky, protože odpovědnost v tomto případě přechází u států, které přistoupily k mezinárodnímu fondu, na tento fond. Česká republika neprovozuje přepravu ropných látek, proto k této úmluvě nepřistoupila.

Oproti tomu úprava odpovědnosti za škody způsobené chemickou havárií je v České republice upravena zákonem o prevenci závažných havárií způsobených vybranými nebezpečnými chemickými látkami nebo chemickými přípravky, kde však není stanoven limit odpovědnosti za škodu. Provozovatelé mají tedy volnost při uzavírání pojistných smluv, kdy ohodnocení výše pojistného krytí je výlučně na pojišťovnách.

V úvodu jsem si položila otázku, zda je právní úprava odpovědnosti za jadernou škodu nějak zvýhodněna ve srovnání s odpovědností za škodu v jiných průmyslových odvětvích. Dle výše uvedených informací je zřejmé, že v případě srovnatelných průmyslových havárií není zaveden tak vysoký limit odpovědnosti za škodu, který musí zajistit provozovatelé jaderných zařízení. Režim v jaderné energetice je tedy jeden z nejpřísnějších. V jiných průmyslových odvětvích je buď výše odpovědnosti přenesena na mezinárodní fond, nebo je výše pojištění ponechána v rukou provozovatelů a pojišťoven, nikoli obligatorně stanovena zákonem.

V poslední kapitole nazvané úvahy de lege ferenda se zamýšlím nad nutností novelizace atomového zákona. Na otázku, kterou jsem si položila v úvodu, zda je nutná novelizace českého atomového zákona, odpovídám, ano, v případě některých dílčích ustanoveních. Vzhledem k modernímu a dostačujícímu konceptu této právní úpravy, není však dle mého názoru nutné přijímat zcela nový právní předpis. Novelizaci vyžadují zejména zmocňovací ustanovení. U hlavních institutů, jakým je například odpovědnost za jaderné škody, není novelizace žádoucí, zejména s ohledem na právě přijatou úpravu atomového zákona.

Pro další rozvoj jaderné energetiky by nebylo vhodné, aby byly přijaty iniciativy Strany zelených, které požadují prodloužení prekluzivní doby pro uplatnění žalob na náhradu škody v důsledku jaderné havárie na 30 let, což je ve světě ojedinělé a pojišťovací pooly se zdráhají sjednávat pojištění provozovatelů na tak dlouhá období. Jejich iniciativy se opírají o nutnost ratifikovat Protokol k Vídeňské úmluvě z roku 1997, a v této souvislosti také zvýšit odpovědnost za jadernou škodu na 300 milionů SDR. Odpovědnost byla dle přijaté novely atomového zákona navýšena z 6 mld. Kč na 8 mld. Kč, což je dle mého názoru dostačující, vzhledem k tomu, že z našich aktuálních mezinárodních závazků je nutné zajistit odpovědnost za jadernou škodu ve výši 5 milionů USD. V úvodu jsem si položila také tuto otázku, zda je vhodné a účelné zvýšit zavedené limity odpovědnosti za jadernou škodu? V případě navýšení limitu dle novely atomového zákona, která bude v nejbližší době přijata, není již třeba limit zvyšovat.

Strana zelených usiluje mimojiné o zavedení institutu neomezené odpovědnosti za jadernou škodu tak, jak se to podařilo v sousedním Německu. Je však nutné dodat, že neomezená odpovědnost bez jiných záručních mechanismů je netypická a nebyla doposud zavedena ani v jednom ze čtyř států, které neomezenou odpovědnost aplikují.

Co je však nepochybné, nemohla by přinést výsledky, které si od ní někteří zastánci slibují. Zejména by nepřispěla k posílení bezpečnosti provozování jaderných zařízení, ale vedla by k ústupu od jaderné energetiky. To nakonec Strana zelených v Německu také prosadila. Což je také odpověď na mou otázku, zda je institut neomezené odpovědnosti ve světě rozšířený a jak se v daných státech uplatnil.

Občanskoprávní odpovědnost má své hranice, proto nemůže být donekonečna navyšována, aby pokryla důsledky katastrofy, které nemůže nikdo dostatečně předpokládat a být proti nim pojištěn. Ve svém důsledku bude odpovědnost ležet vždy na státu zařízení. Provozovatel může zkrachovat, ale stát nebude moci zůstat lhostejný vůči náhradám za způsobené škody svým občanům.

Závěrem mé práce bych chtěla konstatovat, že právní úprava v České republice odpovídá mezinárodním standardům států, jejichž podíl výroby z jaderných zdrojů je největším na světě. Jsou to právě státy, které jsem si vybrala k porovnání – Francie a Velká Británie.